

Република Македонија

МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ЗДРАВСТВО

**ПРОГРАМА
ЗА СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕДИ НА УЧЕНИЦИТЕ И
СТУДЕНТИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ЗА 2012 ГОДИНА**

Скопје, 2012 година

Врз основа на член 16 ставови 2 и 3 од Законот за здравствената заштита ("Службен весник на РМ", бр. 43/12), Владата на Република Македонија, на седницата одржана на _____ година, донесе

ПРОГРАМА ЗА СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕДИ НА УЧЕНИЦИТЕ И СТУДЕНТИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2012 ГОДИНА

I. Вовед

Децата од училишна возраст се посебна популациона група која се карактеризира со интензивни физички, психолошки и социјални промени, што ги прави исклучително ранливи на неповолните ризик фактори од околината. Промените во правец на стекнување поголема независност придружено со склоноста кон експериментирање со нови животни стилови и активности, креираат нови здравствени ризици поврзани во прв ред со однесувањето. Поради тоа, раната детекција на здравствените како и на психо-социјалните, развојните и бихејвиоралните ризици треба да претставува приоритет во грижата за училишните деца и младина. Најчестите причини за морбидитет и морталитет кај оваа возрасна група се намерните и ненамерни повреди, последиците од ризичното сексуално однесување, пореметувања на менталното здравје (депресија, анорексија, булимија), недоволна физичка активност и неправилна исхрана.

Класичен метод за скрининг на здравјето на училишните деца и младина се *систематските прегледи*, кои се вршат организирано во јавните здравствени установи од страна на службите за превентивна здравствена заштита и превентивна стоматолошка заштита на училишни деца.

Покрај систематскиот преглед, превентивниот тим врши и едукација на учениците, наставничкиот кадар, родителите/старателите преку предавања и работа во мала и голема група избирајќи теми според утврдените приоритети и според изборот на учениците.

При систематскиот преглед се врши и редовна имунизација против заразни заболувања според Календарот за имунизација на Република Македонија.

Посебно вулнерабилната група на деца и адолесценти е онаа која е надвор од образовниот систем. Здравствениот сектор во соработка со патронажната служба, РЗМ и НВО превзема активен пристап во откривањето на овие деца и нивно упатување до превентивните тимови кои обезбедуваат превентивна здравствена заштита на децата. Според проценките тој број изнесува околу 5000 деца на возраст од 7-18 години или 20% од вкупниот број на деца од училишна возраст. Овој проблем е особено голем кај децата Роми кои се осипуваат во процесот на образование или пак не ги посетуваат редовно основните и средни училишта.

Целта на систематскиот преглед е:

- Следење на физичкиот и психосоцијалниот развој,
- Рана детекција на здравствени проблеми и навремен третман,
- Рано препознавање на ризични видови на однесување - детекција на бихејвиорални ризици,
- Едукација за усвојување на здрави животни стилови,
- Едукација за важноста на навремената и целосна вакцинација.

Возраст на вршење на систематски прегледи:

Задолжителни систематски прегледи се вршат во 1-во, 3-то, 5-то, 7-мо одделение. Средношколците се опфатени со систематски прегледи во 1-ви и 4-ти клас (или 3-та завршна година), а студентите во 1-ва година. Содржината на систематскиот преглед зависи од возраста на ученикот.

Содржина на систематскиот преглед:

1. Општ лекарски преглед:

- мерење на телесната тежина и висина и одредување на ИТМ;
- преглед на кожата;
- согледување на постоење на деформитети на локомоторниот систем;
- општ лекарски преглед и преглед по системи (кардиоваскуларен, респираторен, дигестивен, нервен, урогенитален систем);
- мерење на пулсот и крвниот притисок;
- испитување на вид, слух и говорот;
- земање на податоци во врска со пубертетот кај двата пола и менарџа (кај ученички и студентки);
- земање податоци во врска со сексуалната активност на адолесцентите и употребата на контрацепција и заштита од СПИ;
- земање на податоци за употреба и злоупотреба на супстанции (пушење, алкохол, таблети, дроги);
- земање податоци за рано откривање на знаци на депресија и други пореметувања на менталното здравје
- земање на податоци за постоење на насилно однесување (булинг)
- давање препорака за понатамошни специјалистички прегледи доколку е потребно;
- прибирање на податоци од наставниците и психолозите за успехот и однесувањето на ученикот и давање на потребни совети;
- контрола на извршените вакцинации и ревакцинации и преземање мерки за комплетирање на вакциналниот статус.

Наодите од систематскиот преглед се евидентираат во здравствениот картон; отстапувањата се запишуваат во здравствениот картон со преземање на соодветни мерки за санирање и следење.

Контролни и целни прегледи: Во зависност од констатираните претходни состојби, се вршат контролни и целни прегледи за поедини видови на однесување или заболување/состојба.

2. Лабораториски преглед

- хемоглобин во крв и
- албумен и билирубин во урина

3. Стоматолошки преглед

- контрола и евиденција на состојбата на забалото (млечни, трајни заби, кариес, екстракција и пломба индекс);
- откривање на деформитети и неправилности во развојот на забите и вилиците;
- евиденција на констатираната состојба во здравствениот картон.

4. Превентивна стоматолошка заштита

Националната Стратегија за превенција на оралните заболувања кај децата до 14 години во Република Македонија за периодот 2008-2018 година, предвидува 5 групи на превентивни мерки за редукција на забниот кариес кај децата:

1. Механичка и хемиска контрола на денталниот плак
2. Примена на флуориди (ендогено и егзогено)
3. Дисциплина во режимот на внесување на шеќери
4. Залевање на фисури и јамички
5. Едукација и мотивација за одржување на оралното здравје

Предвидени активности:

- Залевање на фисурите и јамичките (кај сите деца кои се во прво одделение), при што се залеваат 4-те први трајни молари. Кај дел од децата со специјални потреби кај кои има висок кариес ризик, потребни се средства за обезбедување на пасти за локална заштита на нивните заби со троен ефект.
- Здравствено-промотивни активности (изготвување, печатење и дистрибуција на едукативно-пропаганден материјал)

За извршување на овие активности и набавка на потребните средства одговорни се ЈЗУ Здравствени домови во Република Македонија и нивните превентивни тимови (стоматолог-сестра).

За превентивната мерка едукација и мотивација за одржување на оралното здравје, потребни се средства за подготовка, печатење и дистрибуирање на едукативно-пропаганден материјал (стратегии, прирачник, брошури, постери),

наменет за стоматолозите, гинеколози, педијатри, родители и деца, наставници, воспитувачи и др.

Оваа активност ќе ја спроведе тендерската комисија во Министерството за здравство.

II. Моментална состојба

Според последните обработени податоци за систематски прегледи на училишни деца и младина во 2010/2011 година беше планирано да се извршат 93.247 систематски прегледи на ученици од основното образование и 45.033 систематски прегледи на ученици од средно образование. Во 2010/2011 година, во основните училишта систематските прегледи се извршени кај 85.9% од планираните ученици (80.054 ученици), додека во средните училишта извршени се 72.0% од планираните систематски прегледи (32.468 ученици).

Добиените податоци од наодите делумно ја отсликуваат здравствената состојба на учениците.

Сознанијата добиени преку системот на мониторинг на здравјето како и сознанијата добиени од целни и селективни студии во Република Македонија покажаа дека состојбата на оралното здравје, а посебно состојбата со денталниот кариес е сериозен здравствен проблем, особено загрижувачко е зголемувањето на појавата на кариес во детска возраст. КЕП - индексот (просечен број на кариозни, извадени и пломбирани заби кај дете) кај 12 годишни деца е висок и изнесува **6,88**, спореден со препораките на СЗО за орално здравје (КЕП <3). Со имплементирање на мерките од оваа Програма, постигнат е напредок во унапредување на оралното здравје кај децата мерено преку КИП индексот (кариес индекс просек), кој во 2007 година изнесувал 3.11, додека во 2010 г. изнесувал 0.85. Податоци за подобрување на КЕП индексот се очекуваат откако целната група за залевање на 4-те први трајни молари ќе наполни 12 години.

III. Мерки кои треба да се преземат за подобрување на состојбите

Во насока на подобрување на здравствената состојба и квалитетот на превентивната здравствена заштита на децата од училишна возраст и младина, како и обезбедување на одржлив систем на надзор врз подобрување на здравјето, потребно е извршување на следните мерки:

1. Мерки за подобрување на превентивната здравствена заштита на децата од училишна возраст и младина

- Систематски прегледи во 1-во, 3-то, 5-то, 7-мо одделение како и во 1-ва и 4-та година (завршна) година од средното образование.
- Систематски прегледи на студенти во 1-ва година факултет.
- Дополнителни превентивни контролни и целни прегледи кај учениците каде е најдено отстапување.
- Превентивни стоматолошки прегледи.

2. Јакнење на капацитетите на тимовите кои обезбедуваат превентивна здравствена заштита на училишни деца и младина за:

- активности од областа на здравствена едукација и промоција
- за употреба на новиот Картон за систематски прегледи на ученици и упатството за систематски прегледи на училишни деца
- за едукација на учениците за усвојување на здрави животни стилови
- за рана детекција на бихејвиорални ризици кај учениците
- за рана детекција на здравствени проблеми и упатување за навремен третман
- за комуникација со родители за зголемување на опфатот за имунизација со поедини вакцини како и за редовна имунизација против заразни заболувања според календарот за имунизација.

Овие мерки ќе се изведуваат преку:

- Организирање и изведување на тренинзи наменети за превентивните тимови, патронажната служба и РЗМ.
- Изработка на прирачници за адолесцентно здравје и здрави животни стилови.

3. Мерки за подобрување на пристапот до информации на сите деца од училишна возраст и младина, како и за родители:

- Изработка на здравствено-промотивни материјали за ученици.
- Изработка на здравствено-промотивни материјали за родители.
- Одржување на здравствено-воспитни предавања и работилници за ученици на теми поврзани со ризични видови на однесување (ризично сексуално однесување, сексуално преносливи инфекции, ХИВ/СИДА, употреба и злоупотреба на супстанции, неправилна исхрана и недоволна физичка активност).
- Организирање и изведување на работилници со родители во училиштата, рурални средини и ромски заедници за важноста на имунизацијата и превенцијата на ризични видови на однесување кај децата и адолесцентите.
- Обезбедување на сеопфатни услуги за унапредување на сексуалното и репродуктивно здравје на адолесценти и млади во советувањата за млади "Сакам да знам" во амбулантата Водно и амбулантата Шуто Оризари, Скопје (едукација, индивидуално и групно советување, превентивни прегледи, едукација на родители).

4. Мерките за унапредување на здравјето на децата кои се надвор од образовниот систем:

- Активно откривање и здравствено просветување преку теренски посети од страна на патронажната служба и РЗМ за населбите во кои живеат Роми.
- Упатување до превентивните служби во јавниот здравствен сектор за систематски прегледи и имунизација.

- Упатување до постоечки организирани форми на здравствена промоција и едукација во локалните заедници.
- Соработка со невладиниот сектор кој работи на промоција на адолесцентно здравје во локалната заедница со посебен акцент на ромските населби.

5. Следење и евалуација на здравствената состојба на децата и адолесцентите:

- унапредување на системот на раководење со податоци за превентивна здравствена заштита на деца од училишна возраст и младина;
- воспоставување на систем за документирање на наодите од систематските прегледи преку примена на Картони за систематски прегледи кај училишни деца;
- техничка и стручна поддршка (теренски посети) на превентивните тимови, патронажната служба и РЗМ за правилно користење на картоните за систематски прегледи;
- изготвување на Извештај за здравствена состојба и заштита на децата со предлог мерки за унапредување на состојбата.

IV. Цели на Програмата

Главна цел на Програмата е да обезбеди услови за зачувување и унапредување на здравјето на сите деца од училишна возраст и студентите преку превенција и рана детекција на здравствените ризици и нарушувањата на здравјето.

1. Специфични цели:

1.1. Превенција и рана детекција на здравствените ризици и нарушувањата на здравјето на учениците и студентите.

1.2. Јакнење на капацитетите на здравствените работници од превентивните тимови.

1.3. Подигање на степенот на информираност на учениците и студентите за здрави животни стилови со цел рана превенција на незаразни заболувања.

1.4. Документирање на податоци за здравствената состојба и здравственото однесување на учениците и студентите во национална база на податоци која ќе послужи како основа за креирање на навремени и соодветни јавно-здравствени интервенции.

V. Очекувани резултати (индикатори на успешност)

- 1.1. Обем на извршени систематски прегледи (над 90%)
- 1.2. Број на откриени и прегледани деца во образовниот систем на терен.

- 1.3. Број на едукативни работилници за родители.
- 1.4. Број на изготвени и дистрибуирани едукативни материјали – прирачници за здравствените работници.
- 1.5. Број на изготвени едукативно-промотивни материјали наменети за учениците и родителите.
- 1.6. Број на извршени теренски посети за стручно-методолошка поддршка-проценка.
- 1.7. Број на работилници за проценка на капацитетите на превентивните тимови.
- 1.8. Индикатори за оралното здравје:
  - зголемен на % на деца без кариес на 6 годишна возраст
  - намалување на вредностите на КЕП-индексот кај 12 годишни деца
  - намалување на бројот на секстанти со гингивално крварење кај децата од 15 години.

1. Проценка на бројот на ученици и студенти за 2012 година

Бројот на учениците и студентите кои треба да бидат систематски прегледани во 2012 година е добиен од Државниот завод за статистика.

1.1. Основно образование:

Во 2012 година со систематски прегледи треба да бидат опфатени 114.856 ученици од основните училишта, од кои:

- **22.224** ученици во 1 одделение.
- **22.727** ученици во 3 одделение.
- **45.682** ученици во 5 одделение.
- **24.223** ученици во 7 одделение.

1.2. Средно образование:

Во средните училишта во текот на 2012 година, со систематски прегледи ќе бидат опфатени 45.655 ученици и тоа:

- **24.734** ученици во први клас
- **20.921** ученици во четврти клас.

1.3. Високо образование:

Во 2012 година, со систематски прегледи ќе бидат опфатени 19.805 студенти од прва година високо образование.

Вкупно ученици (основно и средно) како и студенти кои треба да бидат опфатени со систематски прегледи се 180.316.

VI. Потребни финансиски средства

	ПРОГРАМА ЗА СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕДИ НА УЧЕНИЦИ И СТУДЕНТИ	Потребни ресурси
		човечки Финансиски
1	Партиципација за лабораториски прегледи на лица од 7-18 години неопфатени во образовниот систем. 1000 x 50,00 ден.	50.000,00
2	2.1. Општ систематски преглед на неосигурани лица неопфатени во образовниот систем. 1000 x 320,00 ден.	320.000,00
	2.2. Систематски стоматолошки прегледи на неосигурани лица од 7-18 години неопфатени во образовниот систем. 1000 x 100,00 ден.	100.000,00
	2.3. Лабораториски систематски прегледи на неосигурани лица од 7-18 години неопфатени во образовниот систем. 1000 x 250,00 ден.	250.000,00
3	3.1. Средства за стоматолошки материјал за заштита (залевање, запечатување) на првите трајни молари кај децата во прво одделение.	600.000,00
	3.2. Средства за пасти за локална примена кај деца со посебни потреби наменети за превенција од кариес (за деца со посебни потреби до 14 години и со тежок вид на ментална и физичка попреченост во развојот).	550.000,00
4	Изготвување и печатење на образец за ре-проценка на превентивната служба за систематски прегледи и имунизација во здравствените домови (кофинансирање со грантот на холандската влада ОРИО).	100.000,00
5	Теренски посети за ре-проценка на превентивната служба за систематски прегледи и имунизација во здравствените домови (кофинансирање со грантот на холандската влада ОРИО) 34 посети x 10.000,00 ден.	340.000,00
6	Работилници за обука на тимовите за методологијата со која ќе се врши ре-проценка на капацитетите и потребите на превентивните тимови кои вршат систематски прегледи и имунизација. (кофинансирање со грантот на холандската влада ОРИО) 3 x 30.000,00 ден.	90.000,00
7	7.1.Изготвување на Извештај за наодите од извршената ре-проценка на службата за систематски прегледи и имунизација. 7.2.Изготвување на упатство за спроведување на систематски прегледи и имунизација. (кофинансирање со грантот на холандската влада ОРИО)	75.000,00

8	Доставување на извештај со анализа и коментар за систематски прегледи извршени во 2012 година (ИЈЗ)	5.000,00
9	Партиципација на 180.316 за осигурани студенти и ученици за извршени систематски прегледи која се трансферира до ЈЗУ.	3.130.000,00
	ВКУПНО	5.610.000,00

VII. Финансирање

Мерките и активностите предвидени во оваа програма ќе се финансираат од Буџетот на Република Македонија предвиден за реализација на оваа програма за неосигурани ученици и студенти.

Распределбата на средствата по Програмата ја врши Министерството за здравство квартално на ЈЗУ - извршители на активностите, врз основа на доставени фактури и извештаи за реализација на активностите содржани во Програмата.

Со оваа програма се овозможува кофинансирање со грантот на холандската влада ОРИО наменет за рехабилитација на здравствените служби за имунизација и систематски прегледи во висина од 605.000,00 денари.

VIII. Извршители на Програмата

Систематските прегледи ќе ги извршуваат превентивните тимови од ЈЗУ- здравствени домови (доктор-сестра), а за студентите од универзитетите систематските прегледи ќе ги извршуваат превентивни тимови од здравствените домови како и специјализирани тимови за таа дејност во рамките на универзитетите во градовите каде се наоѓаат универзитетите.

Превентивната стоматолошка заштита ќе ја извршуваат превентивните стоматолошки тимови (стоматолог-сестра) од ЈЗУ здравствени домови.

- Здравствено промотивната активност ќе ја извршуваат истите тимови во соработка со Заводот за здравствена заштита на мајки и деца.

- Заводот за здравствена заштита на мајки и деца во соработка со Институтот за јавно здравје ќе изработи прирачници за ре-проценка на превентивната служба за систематски прегледи и имунизација.

- Заводот за здравствената заштита на мајки и деца во соработка со Институтот за јавно здравје ќе врши едукација на тимовите за ре-проценка на превентивната служба за систематски прегледи и имунизација во ЈЗУ-здравствени домови во Република Македонија.

- Заводот за здравствена заштита на мајки и деца ќе изведува теренски посети за ре-проценка на превентивните служби за систематски прегледи и имунизација во ЈЗУ - здравствените домови во Република Македонија и ќе изготви извештај за проценката.

- Заводот за мајки и деца ќе учествува во изготвување на извештај од репроценката и ќе изготви Упатство за систематски прегледи и Прирачник за водење на психосоцијално интервју.

- Заводот за здравствената заштита на мајки и деца во соработка со поливалентната патронажна служба и РЗМ ќе учествува во откривање на семејства кои имаат деца надвор од образовниот систем со цел вклучување на истите во здравствениот систем заради изведување на систематски прегледи вакцинација и унапредување на нивното здравје.
- Заводот за здравствената заштита на мајки и деца во соработка со превентивните тимови и членовите на локалните заедници и граѓанскиот сектор ќе учествуваат во здравствена едукација на деца од училишна деца и младина кои живеат во рурални средини или припаѓаат на ромските заедници и не посетуваат училиште.
- Советувалиштата за сексуално и репродуктивно здравје "Сакам да знам" (амбуланта Водно и амбуланта Шуто Оризари во рамките на Здравствен Дом Скопје) ќе вршат едукација, советување и превентивни прегледи за сексуално и репродуктивно здравје на адолесценти и млади.

IX. Доставување на Годишни извештаи и рокови

Заводот за здравствената заштита на мајки и деца во соработка со Институтот за јавно здравје ќе достави Информација за извршување на мерките од Програмата до Министерството за здравство на Република Македонија. Институтот за Јавно здравје ќе изготви извештај за наодите од систематските прегледи и ќе го достави до Министерството за здравство на Република Македонија најдоцна до 31.01.2013 година.

X. Следење на реализација на Програмата (мониторинг и евулација)

Надзор над спроведувањето на Програмата врши Министерството за здравство и по потреба поднесува извештај до Владата на Република Македонија.

Со денот на влегување во сила престанува да важи Програмата за систематски прегледи на учениците и студентите во Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ број 8/12 и 45/12).

Оваа програма влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“.

Бр. _____
_____ 2012 год.
Скопје

**ПРЕТСЕДАТЕЛ НА ВЛАДАТА НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
М-р Никола ГРУЕВСКИ**

О Б Р А З Л О Ж Е Н И Е
на Програмата за систематски прегледи на учениците
и студентите во Република Македонија за 2012 година

Со донесувањето на новиот Закон за здравствена заштита ("Службен весник на РМ", бр. 43/12), се наметна потребата од донесување на нова Програма за систематски прегледи на учениците и студентите во Република Македонија за 2012 година врз основа на член 16 ставови 2 и 3 од Законот.

Програма за систематски прегледи на учениците и студентите во Република Македонија за 2012 година е направена согласно донесеното Изменување и дополнување на Буџетот на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ број 71/12).

Програмата ќе се реализира во рамки на одобрените средства од Буџетот на Република Македонија за 2012 година, во износ од 5.610.000,00 денари.